

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry esittää seuraavassa näkemyksiä Opetus- ja kulttuuriministeriön 17.12.2013 julkaisemasta lukion tavoite- ja tuntijakoesityksestä "Tulevaisuuden lukio". Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry on vuonna 2011 perustettu tutkimusseura, jonka jäsenistö muodostuu pääosin opettajankoulutusyksiköiden ainedidaktisesti orientoituneista professoreista, lehtoreista ja tutkijoista. Seuran tehtävänä on edistää ainedidaktista tutkimusta, lisätä siihen kohdistuvaa harrastusta sekä osallistua alan tutkimuksesta käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Esityksen tutkimuksellinen pohja suppea

Esitys pohjautuu vähäiseen tieteelliseen tutkimukseen. Tämä on valitettavaa, etenkin kun otetaan huomioon esityksen sisältämät varsin radikaalit uudistusehdotukset. Koko lukiokoulutusta rakenteellisesti muuttavan esityksen tulisi perustua laajaan ja syvälliseen kasvatustieteelliseen tutkimukseen koulutuksesta ja opetuksesta. Esityksen oppiaineiden tunti- ja kurssijakojen tulisi myös olla tutkimuksellisesti perusteltuja.

Asiakirjan pohjana viitataan lähinnä selvityksiin ja tilastolliseen informaatioon, näitäkään ei esitellä eksplisiittisesti. Uudistuksen lähtökohtana esitetään yksilöllisyys ja valinnaisuus sen sijaan, että esitys perustuisi vahvaan lukion toiminnan analyysiin ja tulevaisuusskenaarioiden rakentamiseen. Suomessa on 1980-luvulta lähtien tapahtunut lukiokoulutuksen paikallista erilaistumista, esimerkiksi antamalla ns. erityistehtäviä lukioille (mm. matematiikka- ja luonnontiedepainotteisia tai musiikki- ja kuvataidepainotteisia). Näistä erilaisista lukioista on olemassa laajasti taustatietoa, jota olisi voinut hyödyntää esityksen pohjana. Ulkomaisesta toisen asteen koulutuksesta muistiossa on esitelty vain liitteenä hajanaisia, perustelemattomia esimerkkejä. Esimerkiksi muiden Pohjoismaiden, edes Ruotsin koululaitoksesta ei ole esillä perustietoja, vaikka juuri Ruotsissa on jo kokemuksia ja niistä kerättyä tietoa koulutuksen muuttamisesta esityksen ilmiöpohjaiseen oppimiseen ja teemaopintoja vaalivaan suuntaan.

Lukio-opintojen rakenteellinen ja sisällöllinen uudistus tulee perustaa laajemman kasvatustieteellisen tutkimuksen ja keskustelun pohjalle, jossa tuodaan esille tietoiset valinnat esimerkiksi *Lehrplan* tai *curriculum*-lähtöisen ajattelun perustalle. Tai valintojen tulisi ankkuroitua vahvalle oppimiskäsityksistä kumpuavalle oppimispsykologiselle teorialle.

Yleissivistyskäsitteiden pinnallinen ja teknokraattisesti värjätty

"Tulevaisuuden lukio" -esityksen nykytilan käsittelyä seuraa keskeisten ehdotusten esittely (s. 30-31). Siinä mainitaan rinnakkain yleissivistyksen vahvistaminen sekä jatko-opinnot ja työelämän kannalta tarvittavat tiedot ja taidot ynnä kasvu sivistyneiksi yhteiskunnan jäseniksi. Työelämä ja sen kansainvälistyminen nähdään tässä kohdin kapeasti teknologiaan liittyvänä eikä esimerkiksi laajoihin oppimisympäristöihin ja pedagogiikan uudistamiseen tehdä kunnollisia resursseihin asti ulottuvia linjauksia.

Työryhmän ehdotuksessa korostuu ehdotus jatko-opintopoluista ja -valmiuksista ja siten nopeammasta siirtymisestä yliopistoihin. Laajempiin sivistystavoitteisiin liittyvää on vain nykylukion pirstaleisuuden kritiikki. Pirstaleisuuden poistaminen muodostuu työryhmän ehdotuksissa mekaaniseksi ja välineelliseksi erilaisten valintojen pitämiseksi toistensa vaihtoehtoina.

”Tulevaisuuden lukio” -esityksessä yleissivistys nähdäänkin suppeana. Syvällisyys tulkitaan joidenkin oppiaineiden nykyistä syvällisempänä hallintana pikemminkin kuin useiden aineiden perspektiivien tuomana moninaisuutena. Yleissivistys tulisi nähdä laaja-alaisena, monipuolisena ja syvällisenä lukio-opiskelua ohjaavana käsitteenä.

Lukion tulisi yleissivistävänä koulutuksena tuottaa pohja korkeakouluopintoihin, joiden kautta siirrytään työelämään. Monissa muissa maissa lukiota vastaavat oppilaitosmuodot tarjoavat opiskelijoille laajan yleissivistyksen, joka tarjoaa nuorille erinomaiset valmiudet tulevaisuuden maailmaan. Suomen asema ja rooli kansainvälisesti arvostettuna koulutusmaana tulee heikentymään, jos tulevat akateemiset kansalaiset eivät enää saa laajaa ja syvällistä yleissivistystä osana lukio-opintojaan.

Ilmiöpohjainen oppiminen ja teemakeskeisyys

Esityksessä ehdotetaan lukiokoulutuksen alkuun ilmiö- ja teemakeskeisiä opintoja. Näiden esittelyn yhteydessä ei ole esitetty tutkimuksia, joihin esitys perustuu. Esityksessä on käytetty käsitteitä epätasaisesti. Esityksestä ei selvitetä riittävästi, mitä itse asiassa tarkoitetaan ilmiölähtöisyydellä ja kokonaisvaltaisuuden lisäämisellä ja mitä ne merkitsisivät opetuskäytännöissä. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta välittyy varsin ristiriitainen kuva ilmiö- ja teemakeskeisten opintojen hyödyllisyydestä. Naapurimaassamme Ruotsissa on 2010-luvulla tehtyjen tutkimusten pohjalta ei voida todeta tällaisen muodon järjestää opetusta olevan yksiselitteisesti hyödyllistä. Esitys ei tarkastele sitä, miten ilmiölähtöisten kurssien integrointi vaikuttaa kurssien oppilasarviointiin ja päättökokeen rakenteeseen sekä arvioinnin työnjakoon tai arvioitsijoiden kelpoisuuksiin.

Esityksessä esitetty rakenne, jossa ilmiölähtöiset yhteiset kurssit on sijoitettu opintojen alkuvaiheeseen, herättää kysymyksiä siitä, mille pohjalle opiskelijat voivat rakentaa toimintansa, jos heti ryhdytään integroimaan. Jos lukio-opetus aloitetaan integroivilla kursseilla, niin opiskelijoilla ei ole välttämättä minkäänlaista kokonaiskuvausta niistä tiedonaloista ja näiden tiedonalojen tiedonmuodostuksen luonteesta, joita on tarkoitus integroida toisiinsa. Esitys lähtee liikkeelle liian opiskelijoiden kokeman opintojen sirpaleisuuden poistamisesta. Missä määrin sirpaleisuutta voidaan kuitenkin vähentää nyt ehdotetuilla vaihtoehdoilla, joissa oppiainevalinnat vaihtuvat valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa määrittelemättömiin teemakokonaisuuksiin?

Opiskelijoiden näkökulma

Opiskelijoiden olisi esityksen mukaan tehtävä entistä vahvemmat valinnat humanististen ja luonnontieteellisten opintojen välillä. Näiden valintojen tekeminen lukion aloittamisen alkuvaiheessa voi sulkea ovia jatko-opiskelua ajateltaessa. Herää kysymyksiä: Mallinnetaanko tulevaisuuden valintoja liian vahvasti? Voidaanko tasa-arvo opiskelijoiden välillä toteuttaa joka puolella Suomea?

Esityksessä pyritään muun muassa siihen, että opiskelijat saisivat lukiokoulutuksesta työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja ja että he kasvaisivat hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Tavoitteissa viitataan myös opiskelijan tarvitsemiin yhteiskunnallisiin tietoihin ja taitoihin sekä valmiuksiin vaikuttaa. Edelleen, korostetaan kykyä toimia demokraattisesti ja vastuullisesti osana paikallista, kansallista, eurooppalaista ja globaalia yhteisöä. Tältä kannalta on

perin ristiriitaista, että esityksen mukaan yhteisiin opintoihin ei sisälly varsinaista yhteiskuntatieteellistä jaksoa. Ristiriitaista myös siksi, että suomalaisnuorten vähäinen yhteiskunnallinen kiinnostus on pitkään ollut huolen aiheena.

Lukion tulee olla täysipainoinen useille jatko-opintokelpoisuuksille sopiva ei-ylimitoitettu kokonaisuus, jonka pirstaleisuutta vähennetään sisältöjen määriä vähentämällä. Opiskelijoilla on oltava valmiuksia vaihtaa alaa ja kouluttautua uudelleen, eikä näitä valmiuksia saa kaventaa vielä, kun opiskelijan kasvuprosessi on täysin kesken.

Opettajankoulutuksen näkökulma

Esitetyn uudistuksen toteuttaminen on erittäin suuri haaste tällä hetkellä lukiossa työskentelevien opettajien täydennyskoulutuksen ja uudelleen oppimisen näkökulmasta. Esitys edellyttää opettajien peruskoulutuksen uudelleenpohdintaan ja opettajille valtavaa täydennyskoulutustarvetta. Miten sisältötiedon merkitys otetaan huomioon oppiaineille yhteisiä kursseja toteutettaessa? Miten varmistetaan, että yhteisiä kursseja opettavilla opettajilla on ajantasainen ja riittävä koulutus joka puolella Suomea? Pystytäänkö pienemmissä lukioissa järjestelemään yhteisten kurssien opetus, siten, että vaadittavat opintotavoitteet saavutetaan sisällöllisesti.

Luokanopettajuutta ajatellen esityksessä muotoillut vaihtoehdot eivät tuota tarpeeksi riittävää aineenhallintaan liittyvää pohjaa opettajaopintoihin, sillä opettajankoulutukseen valittavat opiskelijat eivät mahdollisesti olisi tulevaisuudessa lukeneet tiettyjä opetettavia oppiaineita lukiossa lainkaan. Tämä tulisi muuttamaan hyvin ratkaisevalla tavalla opettajankoulutusta ja sen sisältöjä. Mikäli esitys toteutuu, tuleville luokanopettajille tulee luoda uudelta pohjalta edellytykset opettaa koulun eri aineita luokille 1-6, jos uusi lukio ei enää anna siihen riittäviä lähtökohtia. Nämä näkökohdat tulisi liittää esityksen viimeiseen lukuun uudistuksen vaikutuksista.

Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry

Helsingissä 5. helmikuuta 2014

professori Arto Kallioniemi

tutkimusseuran puheenjohtaja

dosentti Kaisu Rättyä

tutkimusseuran sihteeri